

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Hieronymi Dandini Cæsenatis E Societate Iesv De Corpore
Animato Lib. VII.**

Dandini, Girolamo

Parisiis, 1611

Digressio 26. De altrice facultate, ad tex. com. 55.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95641)

quoque alimenti substantia viuenti addita & in eius substantiam mutata nutrit illud; quantitas maior accedens auget.

Et idem semper quidem nutriti oportet viuens, quamdiu viuit, vt in tex. 14. dicebatur; non tamen semper augeri. Quoniam cum semper illius substantia fluat, momentisque singulis consumatur; si à nutritione cessauerit, penitus interibit. At debilitato calore non semper substantia maior acquiritur, quam fuerit consumpta: sed post aliquod tempus equalis. Tunc eadem viuentis magnitudo conseruatur. Postea verò etiam minor: quo tempore minuitur viuens, tandemque vita extinguitur.

DIGRESSIO XXXVI.

De altrice facultate & nutritrice.

Tres esse vegetantis animæ præcipuas facultates, sæpè dictum est, de singulis iam agendum. Ac primum de altrice, qua viuentis substantia consumpta restauratur. Quod opus etsi pluribus præparationibus antecedentibusque mutationibus egeat; propriè tamen in alimenti mutatione in viuentis substantiam consistit, qua illi totum id restituitur, quod fuerat detractum. Hippocrates in aphorismo 19. lib. 1. eius, quod euacuatur, repletionem appellauit. Itaque alitio propriè mutationem substantiæ significat & generationem; qua viuentis pars quæpiam ex cibimateria producit. Primum & per se homogeneæ partes nutriuntur; deinde quæ ex illis constant eterogeneæ. Excrementa & humores non nutriuntur; quòd aut pellantur ex corpore tanquam superflua; aut vt vtilia retineantur, cum sint partium alimentum, nequaquam oportet ipsa nutri. Pilos, vngues, & id genus alia, propriè non nutri; ex eo manifestum est, quòd animata non sunt.

Vnica esse altricem facultatem.

Quoniam igitur viuentis omnes partes, quæ integrum corpus absoluunt, nutriti debent; facultas hæc in corde, primo ac præcipuo membro, residens per eas omnes spargitur. Tot verò videntur multis commutatrices facultates esse, quot partes existunt, in quarum substantiam commutandum est alimentum. Aliam, inquam, omnino facultatem esse, quæ illud mutet in carnem; aliam, quæ in os; alias, quæ in partes cæteras specie ac natura diuersas. Quemadmodum enim substantiæ distinguuntur, in quas commutant; sic ipsas specie distinguendas esse arbitrantur. At quid est opus? Satis est vnica in toto corpore facultas, quæ vt in diuersis est membris, ita diuersa efficiat opera. Interdum autem nutritio solum significat substantialem restaurationem, quæ vltima est mutatio alimentaris substantiæ in singularum viuentis partium substantiam. Interdum totam illam & multam præparationem, quæ mutationem eam vltimam antecedit.

Nutritionis progressus.

Hæc principium habet in ore; in quo cibus dentibus ita teritur, vt ad mutationem in substantiam viuentis disponatur sensim. Deinde per œsophagum ad ventrem deijcitur; in eoque mutatur in subalbam illam naturam, quam chylum appellant. Tum in intestinis, terrestri ac feculenta magis parte relicta, quæ vtilior est per mesenterij

A venas, in quibus rubescere incipit, ad iecur trahitur. Vbi dum quatuor separantur humores, pars ad nutriendum aptior rubescit profusus & fit sanguis. Is post per venas in omnes corporis partes distribuitur, magisque cordis actione per spiritalia arteriarum calorem communicata elaboratus, accedente singulorum membrorum actione, in humores secundos atque in ipsorum demum membrorum substantiam mutatur. Ita nutritionem considerando potiori iure possent plures virtutes altrici facultati subordinatæ cogitari: vna in ore, altera in ventre, tertia in iecore, quarta in corde, postrema in membris singulis. Verùm neque hæc virtutum multitudo alia est, quam subiectorum; in quibus eadem virtus operatur. Eadem namque nutriendi facultas per calorem & alia membrorum illorum cõditiones proprias ea omnia præstare potest. Omnes enim illæ actiones in eo continentur, vt alimenti mutationes quædam sint; ab eademque facultate, quæ circa alimentum versatur, hauriri omnes possunt. Cuius præcipuum instrumentum est calor; deinde partes illæ corporis, os, venter; iecur, vena, cor cum arteriis suis.

Ex quo difficultatis illius explicatio intelligitur; an semper fiat nutritio, nec in tota vnquam vita intermittatur. Nam si sola vltima illa mutatio consideretur, quæ propriè nutritio est, hoc est in viuentis substantiam commutatio; ea sanè non fit perpetuò, sed plures oportet dispositiones ac mutationes antecedere: neque fieri potest, vt ore susceptus cibus in viuentis substantiam illicò transeat; sicut nec lignum subito mutatur in ignem, sed dispositiones primum producuntur. Quòd si accidentaria omnes atque antecedentes mutationes spectentur; omnes, inquam, cibi alterationes, quæ ad postremam illam mutationem ordinantur: verissimè affirmare licet, nutritionem continenter & semper fieri, neque animam vnquam ab hac operatione cessare. Cuius rei ratio non est, quòd si vel minimum intermitteretur, periret viuens. Viueret enim etsi breui aliquo tempore cessaret nutritio; quòd tantum adhuc caloris & humoris esset in corpore, quantum ad vitam aliquandiu retinendam satis esset. Neque cum in textu 14. & in prioribus lib. de ortu & interitu tex. 41. viuentia dicitur Philosophus nutriti quandiu viuunt; tandèque viuere, quamdiu nutriti possunt; significare voluit, intermissam nutritionem protinus consequi mortem: sed nutritionem hoc ab accretione distinxit, quòd non semper & per omnem vitam augeamur, sed ea post aliquos annos cessante nihilominus viuamus: semper autem, hoc est per omnem vitam, nutriamur. Verùm cur nunquam hoc nutritionis opus omni ex parte intermittatur, hæc est certissima ratio. Quoniam natiuus calor momentis omnibus circa susceptum cibum aliquod operatur; nec vilo vnquam tempore, cum naturaliter & necessarîo operetur, intermittere potest actionem in alimentum illud, quòd fuerit illi præsens. Hæc enim est agentium naturalium conditio. Quare si non vltimò commutat, disponit tamen atque ad commutandum præparat: propterea quòd operatio est vite profusus necessaria. Et animalia, quæ hyeme latitant, multo tempore

sine cibo, cum coquunt, quem antea voracius sumperunt. Neque in atrophiam penitus impeditur nutritio; sed imperfecta est, minusque bona nutrimenti assimilatio.

At enim explicandum magis est, qua ope primo sumptum ac deuoratum alimentum ad viuens substantiam sensum traducatur. Communis est Philosophorum ac Medicorum consensus, præter tres illas primarias virtutes, altricem, autricem, procreatricem, quattuor adesse alias minus præcipuas, quæ tribus illis famulentur, earumque operationes iuuent. Quoniam enim extrinsecum atque à viuente & singulari eius partibus remotum est alimentum; oportet illud adiungi, vt in partem substantiam mutetur.

Propterea vim quandam attrahendi natura inseruit, qua partes singule partem eam alimenti ad se alliciant, quæ resarciendis & conseruandis singulis est necessaria. Et vt animalibus insita est vis appetendi, seque loco mouendi, vt opportunum quærent cibum ita vt inuentus oreque susceptus vniuersum corpus fraseret, vis tributa est singulis partibus, qua illum ad se traducerent. Plantis vero opus non fuit appetendi locoque se mouendi virtute; quod alimentum semper habeant præsens: sed attrahente duntaxat, vt illud ad partes singulas penetraret.

Verum cum attractum alimentum dissimile sit, atque à viuents substantia diuersum; mutetur oportet, alteretur, & fiat simile. Quod quia subito fieri nequit, retineri aliquandiu debet, quousque alteretur & mutetur. Quocirca duæ alie virtutes sunt necessarie: quarum vna cibum attractum retineat, altera retentum coquat & ad viuents substantiam traducat.

Porro in omni coctione superflua aliqua partes separantur, excrementaque supersunt: quæ si in corpore remanent, viuents incolumitati obessent plurimum. Propterea quarta virtus additur, qua ea velut noxia pellantur.

Quintam, qua vile alimentum à superflua & inutili materia fecernat, addidit Auerroës in 2. lib. colliget cap. 7. 8. & 9. & in 3. lib. cap. 16. Discretiuam virtutem appellauit: quam Albumazarem quoque posuisse affirmavit; Galenumque reprehendit, qui eam non viderit. Sed ipse magis reprehendendus sit. Quoniam illa utilis alimenti ab inutili separatio, ad eam, quæ coquit, virtutem pertinet. Cum enim coctio sit alimenti mutatio in substantiam viuents; totum illud commutat, quod ad illius substantiam resarciendam opportunum & vile est: parte nimirum illa relicta, quæ nec mutari potest, nec nutrire. Eademque facultas coquens, vt circa propriam occupatur materiam, coquit: vt verò vilem partem commutat relicta inutili, vile ab inutili fecernit & separat. Potest hæc ipsa separatio & ad attractionem & expulsionem reuocari. Nam dum membra bonam alimenti mutati partem ad se trahunt, & relinquunt aut etiam expellunt eam, quæ est mala; verè separant & fecernunt bonum à malo, vile ab inutili.

Cum igitur quattuor facultates sint satis; omnium prima est ea, quæ trahit; altera, quæ retinet; tertia, quæ coquit; postrema, quæ coctionis excrementa expellit. Potissima est ea, quæ coquit; cum præstabillissimam habeat functionem, quæ alimenti mutatio est in viuents sub-

stantiam. Sed enim earum vnaqueque duplex adhuc consideratur. vna communis & generalis, quæ toti famulatur corpori. Qualis ea est, qua & trahit venter, & retinet, & coquit cibum corpori vniuerso, intestinaque coctionis illius excrementa pellunt. Altera particularis & propria, qua membrum vnumquodque trahit, retinet, atque in se commutat partem cibi sibi necessariam, illiusque excrementa eiicit.

Vtramque exercet Anima duplici instrumentorum genere. Primum enim in omnibus earum operationibus plurimum valent principes quattuor qualitates ac præsertim calor. Maximè verò in coctione, attractione, & expulsionem; quæ adiunctum habent motum. Frigus enim immobilitatis potius est causa. Hoc ipsum tamen eas iuuat temperando calorem, aut per antiperistaltism augendo. Sed præcipuè ad retinendum & expellendum confert. Quippe retentio fit contractione, quæ frigoris & siccitatis propria est: & expulsio humido iuuatur & frigido; quibus lubrica sunt via, per quas facile transeunt excrementa. Eadem ob causam attractionem iuuant, atque per omnes corporis partes distributionem. Neque illud paruum est frigoris commodum ad excrementa expellenda, quod dissolutionem prohibet spiritus & caloris, quibus fieri debet expulsio. Humiditas verò præter attractionem & expulsionem iuuat quoque coctionem: quoniam ea velut elixatio est, quæ sine aliquo humore non fit. Siccitas demum tum retentioni necessaria est, vt diximus; tum attractioni & expulsionem. Quia cum omnis motus circa immobile aliquid fieri debeat, siccitas immobilitatis est causa. Verum præter hæc quattuor qualitates vtitur anima triplicis generis fibris, rectis, obliquis, transversis: rectæ attrahunt, oblique retinent, transversæ expellunt. Coctio propriis fibris non indiget.

Porro quattuor hæc facultates, tum inter se, tum ab altrice, secus non differunt, quam vt altricis partes. Non inquam sunt facultates ab ea diuersæ; sed ipsamet actiones eas omnes perficit, & attrahit, ac retinet, & coquit, & expellit. Omnes enim circa idem alimentum operationes sunt, inter se maximè ordinatæ: quæque ad nutritionem primum & per se pertinent, tanquam antecedentes dispositiones mutationis illius in substantiam viuents, in qua vis propria nutritionis consistit. Quemadmodum enim in agentibus cunctis eandem esse virtutem animaduertimus, qua & alterant & disponent materiam; quaque illam ab vna forma in aliam mutant: sic eandem existimandum est esse; quæ & cibum ad mutationem disponat, & in viuents substantiam tandem commutet. Quam fortasse ob causam nihil de illis seorsim fuit vsquam ab Aristotele dictum. Vidit enim non esse facultates ab altrice diuersas. Iureque optimo administræ & auxiliatrices appellantur; quod præuie sint & disponentes ad alias: potiusque nutritioni, quam cæteris, auxiliari dicuntur; quod sint veluti illius partes.

At illud videtur difficultatem parere; quod cum altrix quoque virtus opem ferat auatrici & vtraque procreatrici, hæc quoque deberent auxiliatrices & administræ sequenti appellari. Facilis est solutio. Quoniam tres hæc facultates per se considerate quampiam per se habent operationem, quæ ad esse substan-

Communi
ni
propria.

Earum
instru-
menta.

Ea est
ab altrice
differe-
ntia.

tiale viuentis illiusque conseruationem per se pertinet: quare rationem finis habere possunt, atque à natura tanquam primariæ facultates absque ordine ad aliud institui. Quatuor autem illæ, quas administras dicimus, propriam operationem non habent, quæ expeti per se possit; sed eam solam, quæ ad potiores alias ordinatur.

Attrahio. Atque vt de singulis aliquid dicam: Attractione singula membra necessarium sibi & opportunum cibum attrahunt. Estque velut naturæ quidam succus, quo ex penuria & defectu consumptæ substantiæ fugit continenter anima accedentem alimenti substantiam, qua priorem restauret, animantisque vitam conferuet. Natiuo calore iuuatur, ceterisque ad id comparatis instrumentis.

Retentio. Retentio perficitur maximè qualitatibus & instrumentis iam commemoratis, figura membrorum & vasorum, cute, membranis superpositis, aliisque similibus.

Expulsio. Expulsio autem calore natiuo, homoreque & frigore elementari calore temperato, & fibris transuersis. Atque illius obiectum sunt excrementa; quæ aut vitia sunt, aut inutilia.

Cocctio quid. Sed potissima nutrientis facultatis actio est cibi cocctio. Eam in 4. meteororum lib. cap. 3. definiuit Philosophus, perfectionem esse à natura & proprio calido ex oppositis passiuis. Etenim cibus, antequàm in viuentis substantiam mutetur, alterari debet, vt viuenti similis fiat. Hocque non quauis alteratione perficit; sed ea, quæ viuentis substantiæ conueniat. Quare cum hæc sit perfectissima substantia, alterationem eam perfectissimam esse oportet; quoniam est ad perfectissimam formam. Eam verò necesse est fieri dominante humido, non sicco. Vt enim viuentis vita humido sustentatur, sic inimica illi est siccitas. Humidum porò minimè sit aqueum; sed æreum; quia natiuus viuentium calor æreo sustentatur, extinguitur aqueo. At æreum humidum non debet esse rarum & leue; dissiparetur enim & euanesceret: sed firmum, consistens, & densatum; quemadmodum membra, quæ illo refici debent. Itaque cum firmitas & consistentia ex siccitate proveniat (siquidem humor rem facit facilè terminabilem ac fluentem; vt in aère & aqua perspicuum est) siccitatem aliquam necesse est cum humido permiscere: non tamen nimiam, ne materia nimis dura euadat. Eandem ob causam opus est densatione. Quia cum abundet humor, necesse est accedat densatio, qua materia illa fiat consistens. Et idèd siccitate opus est, sine qua densatio non esset, sed congelatio; quæ paruo calore solueretur, membræque liquecerent. Propterea non omnes cibi partes ad hanc dispositionem suscipiendam sunt aptæ. Nam permultæ sunt terræ, quæ propter siccitatem pugnantesq; alias dispositiones in viuentis substantiam mutari nequeunt. Partes quoque aqueæ ad eam consistentiam non adducuntur. Hinc duo existunt excrementorum genera; fæces, & vrina: ac deinde alia his similia; sordes, pili, vngues, sudores, & reliqua. Duplex item alteratio cibi; altera materiæ utilis est retinendæ ad efficiendam nutritionem; altera materiæ inutilis, quæ secerni ac repelli debet. Quæ sanè minus propriè, imò abusione vocis appellatur cocctio: eam solam ob causam, quòd utilis materiæ alterationem consequitur, quæ verè cocctio nominatur. Denique ex his omnibus quatuor omnino intelli-

ges. Primum in hac cocctione coniunctionem quandam reperiri & proportionem contrariarum & pugnantium qualitatium; modicæ siccitatis cum humore; densationemque quandam humoris aërei. Quæ cum in calorem sensilem & elementarem referri nequeat, quoniam is rarefacit potius & siccit; necesse est ab eo fiat, qui proprius est & natiuus viuentium. Alterum; optimè ab Aristotele definitam cocctionem fuisse. Est enim perfectio; tum quòd ad perfectissimam viuentis formam referatur; tum quòd non corrumpens, sed perficiens potius alteratio esse videtur; cum ea maximè perficiatur humidum. Hæc autem alteratio fit à natura & proprio calido; hoc est ab anima vegetante, natiuoque calore viuentis proprio. Postrema verba (ex oppositis passiuis) Alexander & cum eo alij de materia, quæ patiendi principium est, interpretati sunt: at melius intelligi possunt de oppositis qualitatibus, humore & siccitate, quæ & passiuæ appellari solent, & in cocctione temperantur. Quæ sanè breui definitione Philosophus cocctionis causas omnes complexus est. Materialis est cibus oppositis qualitatibus affectus: formalis, perfectio illa & alteratio, humorisque & siccitatis temperatio: efficiens, vegetans anima calore vtens natiuo: finalis demum, vltima illa perfectio, quæ viuentis formæ in materiam cibi productio est.

Tertium; cocctionem esse propriam viuentium operationem. Tum quia natiuus calor coquens in illis solis reperitur. Tum quia hæc dispositio & alteratio cibi requiritur solum ad suscipiendam animam. Quoquo tamè modo inanimatis quoque cocctio fieri potest; si in materia sit aliqua humidi & sicci proportio, calorque adit moderatus, qui agat; vt in carnis elixatione & assatione animaduertes. Calor enim ignis temperatus humorem carnis cum siccitate ita temperat, vt cocctio existatur. Quare vt temperatè agat, in elixatione apponimus ollam & aquam; & in assatione caro magis ab igne remouetur, magisque moderatus ignis adhibetur. Alioquin nisi hæc proportio seruetur, aut omnino non coquetur caro, aut adultio erit, non cocctio.

Quartum; cocctionem omnem, quæ propriè cocctio nominetur, in crassando potius & densando fieri, quàm tenuando & rarefaciendo. Cocctio namque aut comparatione partis utilis alimentum consideratur; aut comparatione partis inutilis & superflue; aut demum comparatione totius alimentitiæ massæ, quæ in ventrem fuit ingesta. Si tota massa consideretur, sanè interdum rarefaciendò fit & emolliendo. Quod in maturatione vix manifestum est, pomorumq; omnium ac fructuum, qui dura cortice non teguntur: qualia sunt pira, mala, persica, ficus, cerasa. Nam si res que coquitur, plurimum habeat terræ & aqueæ materiæ parumque humidæ æreæ; eam necesse est rarefaciendò & tenuando coqui: separando nimirum terreum illud & aqueum excrementosum & naturæ inutile, quod graue erat & crassum; retinendòque tenuiorem partem æream nonnihil densatam, siccitate admixta & temperata. Ita in prima quoque animalium cocctione totus cibus muratur in chylum, tenuiorem scilicet & molliorem substantiam; atque ex illo in intestinis crassæ, duræ, & terræ fæces separantur. Quòd si plurimum fuerit æreæ & spumosæ materiæ; densando coquetur.

quetur. Itare habere animaduertes in fructibus permultis, qui duram habent corticem; vt in nucibus & amigdalibus: atque in animalibus in sanguinis coctione. Quoniam enim sanguis aëreo tenui & vili humore abundat, totam deinceps coctionem vsque ad vltimam mutationem in membrorum substantiam incrassando & densando fieri oportet. Eadem penè distinctio adhibenda est in ea alimenti parte, quæ inutilis est & excrementosa. Cum enim coctio tota, quæ circa illam versatur, hoc agat, vt inutilem hanc materiam ab ea separet, quæ utilis est; si materia sit valde terrea & tenax, tenuatione opus est, & quasi incisione; vt à reliqua vtili separetur, atque expellatur. Hoc modo alii fœces separantur. At si materia sit nimis rara, quæ separari prorsus nequeat, nisi densetur; eam totam congregat calor, densatamque commodius expellit.

Iam si vilem materiam consideres; illius coctio semper fit incrassando potius & densando, quam tenuando & rarefaciendo; vt & Aristoteles & interpretes omnes, Galenusque ac ferè medici confirmant. Cum enim vtilis materia sit humidum aëreum, tenue, & rarum, quod in substantiam viuientis densam & solidam mutari oportet; crassescat magis & densetur necesse est. Et idè coctio tota sicci permissione & cum illo humido temperatione perficitur. Sic enim crassescit humidum, fitque densum, solidum, & consistens. Quocirca cum proprium coctionis obiectum sit materia vtilis, & pars ea cibi, quæ apta est in substantiam viuientis mutari; absolute pronuntiarì licet, coctionem incrassando semper & densando fieri. Densatio tamen hoc loco intelligenda potius est melior partium compactio, maiorque humidi proportio cum sicco; quam mutatio illa, quæ rarefactioni opposita sub minori extensione plus materiae & corpulentia continet.

Cæterum tres coctionis species commemorantur in cap. 3. & 4. eiusdem lib. Maturatio, Elixatio, Assatio. Quibus tres incoctiones opponuntur; Cruditas, Inquinatio, Tostio, seu maus Auctio. Eas qui ita acceperunt, vt maturatio coctio sit à nativo viuientium calore perfecta: elixatio ea, quæ calore ignis arte constat, si sit calor aqueus; assatio si solum habeat calorem igneum & siccum: multis modis peccarunt. Primum, quia maturatiorem Philosophus scripsit eam esse, quæ in fructibus versatur. Deinde addidit, parum omnino referre, num elixatio fiat artificiosa, an naturalibus instrumentis. Et rursus alimenti coctionem in corporibus nostris elixationem esse affirmavit; quam constat à nativo calore fieri. Sed & fieri à nativo calore aut ab igneo, essentielles differentia non sunt, quæ species has coctionis distinguant. Nam & efficiens causa extra rem consideratur; & in 7. lib. metaphis. t. 23. aliqua interdum legimus & natura & arte posse fieri; & idè elixationem & assationem arte quoque dixit Philosophus fieri posse. Denique si vera esset illa distinctio, quam auctores illi posuerunt; quemadmodum dux dicuntur esse coctionis species, quæ calore ignis coniuncto cum humido aut sicco perficiantur: ita dux quoque deberent esse, quæ à nativo calore fierent, qui cum humore interdù, & interdù cum siccitate coniungatur. Aut certè nō nisi duplex coctio distinguenda esset; altera à nativo, altera ab ignis calore perfecta. Quare ne id quidem omnino pro-

bandum est, quod Alexander pronuntiauit; maturatiorem eam esse, quæ fit ad interno calore naturali; elixationem, quæ à naturali quidem calore, sed externo & aqueo: assationem, quæ à calore naturali externo & sicco. Eadem enim fermè distinctio est cum superiori, eademque patitur difficultates.

Albertus coctionem duobus modis considerauit; & vt actio est, & vt mutatio. Vt est actio, eam dixit ex agente distingui: vt autem mutatio, ex terminis. Ita tum ex agente, tum ex terminis tres species collegit. Ex agente quidem; quoniam si calor sola sua virtute agat, est maturatio: quia humidum & siccum passivè solum & vt materia se habent. Sin autem agat calor cum humore coniunctus, dicitur elixare. Denique si & calor cum siccitate, existimatur assare. Ex terminis autem seu potius subiectis: Quia maturatio seminibus conuenit & fructibus; elixatio humidæ carni: assatio siccioribus membris, ossibus, nervis, aliisque similibus. Deinde maturatio in prima fit fœtus procreatione, sola caloris virtute: elixatio in puerili ætate, in qua abundat humidum: assatio consistente ac senescente ætate, vbi maior fuerit membrorum siccitas.

Hæc sanè verè dicuntur. Cæterum illud etiam atque etiam obseruandum est; coctionem proprie in solis viuientibus reperiri; neque magno pere laborandum de elixatione aut assatione carnis ad ignem: quarum alteram constat fieri à calore cum humore aquæ, alteram à solo calore cum sibi adiuncta siccitate. Quò fit, vt in carne elixa maior sit humor extrinsecus, quam in assa: quoniam illa humore aquæ tota perfusa est: caro tamen assa plus habeat in interioribus partibus proprii sibi humoris. Nam dum exteriores ab igne siccantur, ad interiores sese recipit humor. Verum de propria viuientium coctione, quæ animæ opus est, existimo inter omnes conuenire debere, efficientem illius causam præter animam non esse qualitatem vllam elementarem; sed solum natium calorem, singulare animæ instrumentum, tum ad functiones omnes, tum maxime ad coctionem, quæ propria caloris actio esse videtur. Tamen si aliis quoque elementaribus qualitatibus iuuetur. Itaque ex parte agentis quærenda non est coctionum harum speciei distinctio. Siquidem vna & eadem est omnium efficiens causa, anima per calorem natium tanquam præcipuum instrumentum. Eandem enim animam eodem calore vntem, quatenus cum aliis atque aliis qualitatibus coniungitur, aut solus operatur, diuersos effectus producere; neque mirum est, neque nouum. Imo verò ne ex obiecto quidem videntur essentialiter distingui; sed solum secundum magis & minus; prout alimentum cum maiore aut minore quantitate humidum misti cum sicco coquitur; omnesque in essentiali coctionis ratione conueniunt.

Sed iam totam nutritionis formam colligamus. Satis quidem ex dictis poterat id intelligi, quod nunc explicandum propono. Non erit tamen inutile rem totam paucis complecti. Principid susceptus ore cibus dentibus teritur, & quoquo modo ad primam illam, quæ in ventre futura est, coctionem præparatur. Sic enim in cap. 3. lib. 2. de partibus animalium sectionem & comminutionem cibi in ore nullam præstare coctionem scripsit Philosophus, sed facilitatem potius coctionis in ventre futura: eum cibum ita diuisum

Cadit
nisi
est.

Cato
assa
humidior
quæ
elixa.

Quomo
do
fiat
nutritio

facilius calor expedit. Sed non attritione modo & pramansione dentium preparatur; sed & continuitate meatus ac pellicula ab ore ad ventrem vsque extensa. Tum vero salua, quae est in ore: non illa quidem pituitosa, quae aut ex cerebro descendit, aut ex ventris eruditate ascendit: sed ea, quae ex lingua radicibus & glandulis vtrinque positis suppeditatur. Plurima namque illuc conueniunt venae atque arteriae, quae maximam alterandi cibi vim habent. Quam ob causam Galenus in 3. lib. de naturalibus facult. & lib. 10. de simplicium medicamentorum facult. & Auicenna in 1. Fen. 1. can. doct. 4. cap. 2. triticum ore pramansum & salua permistum maturandi apostema vim habere tradiderunt. Quam profecto non haberet, si cum aqua aut alio modo attritum esset. Et in lib. de inaequali temperie scripsit idem Galenus, viperam saluam homini esse perniciosam: rursumque humanam saluam viperam scorpionumque necare, si ieiunus inspuat: imò, ut est in 3. lib. de naturalibus facultatibus bestias omnes magnopere laedit. Fit etiam interdum, ut vnius hominis salua obfit alteri; ut propterea fortasse ex politia inter homines bene moratos institutum sit, ut vnus alterius vitro ad potum non vtatur. Quod si tantam vim habet salua; multo magis ad primam illam ventris coctionem preparare poterit & quoquo modo afficere cibum. In ea porro totus in chylum mutatur; tum propria ventris virtute; tum aliorum membrorum ope; iecoris praesertim, quod quasi manus quaedam illum apprehendit, atque ex superiori parte fouet & ad coquendum suo calore iuuat. Tum vero lienis ex sinistra parte, omento & abdomine toto ex superiore, arteriaque magna ex inferiore. Vnde intelliges obiter, salua esse ad latus dextrum dormire, quam ad sinistram. Sic enim & lien amplectitur optimè & fouet ventrem, & cordis operatio minus impeditur. Mutato in chylum alimento nutritur statim venter, ut in lib. de humoribus positum est: eoque sufficienter recreato, reliqua pars minimè illi necessaria pilero aperto ad intestina effunditur, perque mesenterij venas trahente iecore, quidquid est vile ac nutriendo corpori opportunum, ad illud ascendit. Sed in illis interim venis non nihil rubescit, sensimque ad perfectiorem sanguinis coctionem in iecore futuram disponitur. A iecore humoribus reliquis separatis, aut solus sanguis, aut certè cum aliqua illorum parte permistus, ad omnes corporis partes, tum superiores, tum inferiores, per venam cauam distribuitur. Deinde sanguis calore spiritus, qui arteriis venas vbiq; comitantibus continetur, tenuatur magis ac perficitur; absque nona tamen coctione, quae substantiae mutationem adducat. Atque ex illa item parte, quae dextrum cordis subit sinum, gignitur spiritus; non coctione aliqua, & ideo nulla ibi excrementa; sed sola tenuissimarum partium resolutione. Porro sanguis ille, qui per reliquum corpus in venis fusus est, à singulis attractus partibus capillares venas ingreditur, & in earum extremitatibus in primum mutatur humorem secundum, deinde in reliquos, tum demum in membrorum substantiam.

Tres in nutritio Ergo tres omnino sunt in tota nutritione coctiones praecipuae: Prima in ventre; cuius praeparatio in ore, & excrementa faeces. Altera in iecore; cuius praeparatio in mesenterij venis, & ex-

salua
vis.

Cubatio
saluaris

crementa vrina. Tertia in membris; cuius praeparatio, tum in venis actione cordis per spiritum in arteriis diffusum, tum in capillaribus per mutationem in humores secundos, si à primis illi essentialis non distinguantur; & excrementa fordes, sudores, ac superfluitates caetera; ex quibus pili, vngues, & alia partes excrementosae. Quod si essentialis esset distinctio primorum & secundorum humorum; quartam oporteret coctionem addere, quae in extremis capillaribus fieret.

In plantis simile quidpiam cernas. Prima namque coctio est in radicibus; quam ob causam non immeritò affirmavit Mnesitheus in opere de alimentis (tametsi non omnino probauerit Galenus in 2. lib. de aliment. facult. cap. 61.) radices omnes plantarum coctu difficiles esse; quòd humorem multum minusque bene coctum continent, qui magis deinceps in caeteris partibus coqui debeat. Altera enim coctio fit in trunco; tertia in ramis. Nisi primam dicas fuisse in terra, illaeque propterea naturam non dedisse ventrem, nec organa caetera, quae in animalibus inlunt: quòd alimentum magna ex parte confectum & coctum trahant ex terra: alteram in radicibus, tertiam in trunco & ramis. Haec tamen de altrice facultate iam de auctrice.

DIGRESSIO XXVII. De facultate auctrice.

Quid habeat commodi facultas altrix, quidque assequatur operando, dictum est. Quemadmodum enim ad indiuidui conseruationem comparata est tota; sic illud diligentissimè procurat, ut substantiam continenter addat; quae id, quod aliarum causarum iniuria consumptum fuerat, refarciatur. Ita vero in id munus incumbit, ut omnes suas vires in illius indiuidui salute atque incolumitate procuranda libenter impendat. Et ita quidem strenuè agit, ut non solum consumptam substantiam viuenti restituat; sed multo quoque ditioerem ac locupletioerem reponat. Ea est huius facultatis vis & benignitas; ut quando viribus fuerit integris & ad agendum robusta, maiorem semper substantiam in viuente horrea comportet, quam omnes inimicae causae depalcant & dissipant. Quocirca non solum non patitur viuens aliquod detrimentum; sed auget potius & amplioerem suam substantiam facit. Cum autem vis illa benefica nimio hostili impetu frangitur non auget quidem amplius patrimonium viuentis, sed tamen nec statim dissipatur. Nam dum eadem virtus incumbit operi, ac pro viuentis hereditate fortiter pugnat; illud saltem obtinet, ut primum quidem à maiore damno tueatur; deinde vero magis debilitata & fracta vix possit ab extrema pernicie vindicare: sed acie demum profligata, ipsa quoque cum viuente occumbat. Haec in eum finem dixi; ut id intelligatur, quod antea docui, eandem re facultatem esse, quae & substantiam reficit, & auget, tandemque minuere videtur. Reficit, dum alimentum in viuentis substantiam mutat. Auget, quando potens est & robusta; maioremque illius quantitatem reponit, quam fuerit detractum. Ac demum minuit, dum debilitata & fracta tantum nequit restaurare, quantum fuit estusum.

Etenim duplex omnino est facultatis huius operatio.